

NAPIRENDEN A KIS AGRÁRVÁLLALKOZÁSOK ÉLELMISZERBIZTONSÁGRA GYAKOROLT SZEREPÉNEK NÖVELÉSE

THE CONTRIBUTION OF SMALL FARMS AND SMALL FOOD BUSINESSES TO FOOD SECURITY

FEHÉR LEVENTE

Csíksszereda, Románia

feherlevi13@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.59357/ProSciRural.2023.2.09>

Összefoglalás

A tanulmány szerzői Európai országok szakmai szervezeteinek konzultálását követően adott célkitűzéseket felsorolva igyekeznek megragadni, hogyan lehetne a kis agrár- és élelmiszeripari vállalkozások élelmiszerbiztonságban betöltött szerepét növelni, majd azt vizsgálják, hogy a felállított célok milyen mértékben vannak összhangban a különböző Uniós stratégiákkal és akciótervekkel.

Kulcsszavak: élelmiszerbiztonság, kis agrárvállalkozások, EU stratégiák és akciótervek

A szerzőcsoport tanulmánya¹ kilenc, különböző földrajzi elhelyezkedéssel és mezőgazdasági fejlettséggel rendelkező európai országban megrendezett műhelymunka sorozaton alapul, melynek célja, hogy feltárja a témában érdekelt szakmai szervezetek által megfogalmazott célokat annak érdekében, hogy a kis mezőgazdasági termelők és élelmiszeripari vállalkozások élelmiszerbiztonsági hozzájárulása megerősödjön. A megkérdezett felek által felsorolt célkitűzéseket hat csoportba sorolja a tanulmány, melyeket részletesen elemez. A szerzők azt vizsgálják,

¹ Olga M. Moreno-Pérez, Laura Arnalte-Mur, Pedro Cerrada-Serra, Victor Martinez-Gomez, Anda Adamson-Fiskovica, Bjørkhaug, Gianluca Brunori, Marta Czekaj, Dominic Duckett, Paola A. Hernández, Christina Noble, Teresa Pinto-Correia, Aleksandra Płonka, Paolo Prosperi, Mark Redman, Maria Rivera, Sandra Šumane, Dionisio Ortiz-Miranda: Actions to strengthen the contribution of small farms and small food businesses to food security in Europe. *Food Security* (2024) 16:243–259 . <https://doi.org/10.1007/s12571-023-01421-0>

hogy mennyire vannak összhangban ezek a célkitűzések a különböző európai élelmiszer-, mezőgazdasági és vidéki térségeket érintő stratégiákkal.

Bevezetés

A bevezető részben a tanulmány kiemeli, hogy a kis mezőgazdasági vállalkozások kategorizálásával és élelmiszerbiztonságra gyakorolt szerepükkel több szakirodalmi tanulmány is foglalkozott már, ezen vállalkozások képezik az EU mezőgazdasági vállalkozásainak közel háromnegyedét, de számuk egyre csökken, míg a nagy mezőgazdasági vállalkozások száma egyre nő. A tanulmány rámutat, hogy a kis mezőgazdasági vállalkozásoknak kiemelt szerepe van a vidéki térségek elnéptelenedésének megfékezésében, élelmiszerbiztonsági szempontból pedig a saját célra történő termelés a hangsúlyos. Egyes régiókban a kis farmok termékei bizonyos élelmiszerkategóriák esetén a teljes termelés több, mint felét teszik ki. Annak érdekében, hogy a kis farmok megőrizték és megerősítsék ezen szerepüket, a tanulmány készítői bevonták a műhelymunkákba a gazdaszervezeteket, az élelmiszeripari vállalkozások képviselőit, civil szervezeteket, szaktanácsadókat és a kormányzati szervek képviselőit is. A műhelymunkák kilenc európai ország régióiban zajlottak, összesen 130 résztvevő bevonásával, melynek eredményeképpen 25 akcióterv került kidolgozásra.

Eredmények

Az adatgyűjtésben résztvevő szervezetek összesen 41 célkitűzést fogalmaztak meg, melyeket a tanulmány szerzői 6 fő kategóriába soroltak be. Ezen célkitűzéseket a tanulmány részletesen ismerteti.

1-es célkitűzés: A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások rendelkezzenek tudással és hozzáféréssel a tőkéhez, a termelési tényezőkhöz és az innovációhoz

A megkérdezett szakmai szervezetek által felsorolt intézkedések között szerepeltek a kurzusok és szaktanácsadók által készített bemutatók az egészséges és hagyományos élelmiszerek előállításának elsajátításáról; a marketing és a több szereplős hálózatépítés fejlesztése; illetve hangsúlyozták az egymás közötti tudásátadás és tapasztalatok fontosságát. A tanulmány kiemeli, hogy a romániai résztvevők az előbb felsorolt intézkedéseknél nagyobb hangsúlyt kívánnak fektetni a külföldről hazatérők tapasztalatának és tudásának felhasználására. Több országból érkezett visszajelzés arra vonatkozóan, hogy létre kell hozni közös értékesítési platformokat a helyi

agrártermelők számára, illetve javítani kell a vidéki térségek elérésének lehetőségét és további ösztönző intézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy ezen térségek újra benépesedjenek. Litvániában felmerült ugyanakkor annak a lehetősége is, hogy a kis agrárgazdaságok hozzáférést kapjanak egy olyan központi adatbázishoz, mely tartalmazza a meg nem művelt mezőgazdasági területeket, melyeket állami finanszírozás segítségével megvásárolhatnak az érdekelt gazdák. A felmért országokban egyedül a lengyel és litván régiók tartották fontosnak az államilag garantált agrárhitelek hozzáférhetőségének növelését.

2-es célkitűzés: A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások számára hozzáférés biztosítása az értéknövelési folyamatokhoz és az új üzleti modellekhez

Ezen célkitűzés kapcsán az új üzleti modellek kialakításának, az inkubátorházak létrehozásának, a vidéki start-up vállalkozások támogatásának szükségességét hangsúlyozták a megkérdezett felek. A kormányzati intézmények támogatására az alkalmazottak képzésének, illetve a fogyasztói igényeket felmérő kutatások végzésének során mutatkozott igény. További intézkedésként majdnem minden érintett ország képviselői megnevezték a minőségi, helyben termelt, tápanyagokban gazdag élelmiszerek előállításának a támogatását, illetve a térségi termékek számára kiállított védjegy vagy minőségi bizonyítvány létrehozását.

3-as célkitűzés: A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások jelentős részesedéssel bírnak a regionális élelmiszerellátásban és erős kapcsolatuk legyen a különböző piaci szereplőkkel

A megkérdezettek kiemelték annak fontosságát, hogy a fogyasztók minél nagyobb mértékben hozzáférjenek a kisgazdaságok által megtermelt élelmiszerekhez, különböző értékesítési csatornákon keresztül, hangsúlyt fektetve a magas minőségű termékek értékesítésére rövid ellátási láncokon keresztül. Ezt a célt helyi termékeket árusító boltok létrehozásával, a termelői piacok támogatásával, illetve online értékesítési csatornák létrehozásával érnék el. A turizmus is felmerült, mint potenciális felvásárlói piac, a résztvevők szerint erősíteni kellene a kis méretű gazdaságok, élelmiszeripari vállalkozások és a turisztikai ügynökségek közötti kapcsolatot, de kilátásba helyezték a hotelekkel és vendéglőkkel történő együttműködés megerősítését is.

4-es célkitűzés: A térségi táplálkozási kultúra megváltoztatása a kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások termékeinek tudatos felértékelődése mentén

Ez a célkitűzés a keresletoldali intézkedéseket foglalja magában, amelyek a fogyasztói tudatosságot hivatottak elmélyíteni, elérve ezzel, hogy a kisgazdaságok által megtermelt, kis élelmiszeripari vállalkozások által forgalmazott termékeket részesíték előnyben. Ennek érdekében a helyi élelmiszerek fogyasztását népszerűsítő, a szezonális élelmiszerek fogyasztását elősegítő tájékoztató kampányok szervezését, a tudatos táplálkozást előtérbe helyező iskolai események szervezését szorgalmazták. Mindezek mellett a régiók nagy részében fontosnak tartják a nyilvánosság tudatosságának növelését célzó intézkedéseket, például Portugáliában felmerült a helyi termékek televízióban és rádióban történő népszerűsítése, de Lettországból is nagyobb hangsúlyt fektetnének a marketing kampányokra.

5-ös célkitűzés: A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások növeljék politikai, gazdasági és társadalmi beágyazottságukat

Ezen célkitűzés mentén fogalmazták meg a legtöbb javaslatot az érintettek. A tanulmány két csoportba sorolja a javaslatokat: azok, amelyek a kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások közpolitikai beágyazottságára és azok, amelyek az értékláncban belüli elhelyezkedésükre vonatkoznak. Az első csoportba sorolható javaslatok között szerepeltek olyanok, amelyek növelnék a kis gazdaságok és élelmiszeripari vállalkozások számára célzottan nyújtott támogatásokat, megelőzendő ezen vállalkozási formák perifériára kerülését, de csökkentenék azokat a minimális üzemméreteket is, amelyek lehetővé teszik a támogatások igénylését. Portugáliában szorgalmazták a regionális minimális élelmiszerár bevezetését bizonyos termék kategóriák esetében. A kis farmok és vállalkozások számára nyújtott adókedvezmények mellett felmerült a meg nem művelt mezőgazdasági területekre kirótt többletadó bevezetésének a lehetősége is. A második csoportba sorolható javaslatok a kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások értékláncban betöltött helyzetének javítására irányuló magánkezdeményezésekre összpontosítanak. Regionális és nemzeti szintű értéklánc-megállapodásokra (szerződésekre), termelői és forgalmazói szövetkezetek létrehozására, élelmiszeri klaszterek megalapítására lenne szükség a megkérdezettek szerint.

6-os célkitűzés: A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások hozzájárulásának növelése a környezetvédelemhez és az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodáshoz a fenntartható termelés, diverzifikáció és a genetikai örökség megőrzése révén

A megkérdezettek szerint a helyi, kihalás által fenyegetett haszonállatfajták tenyésztésének és hagyományos növényfajták termesztésének kiemelt támogatása

lenne indokolt, felhasználva az évszázadok alatt felhalmozódott tudást, de alkalmazkodva az éghajlatváltozás következményeihez. Az érintettek kiemelték, hogy gazdaságokban megtermelt szerves hulladék és a megújuló energiaforrások felhasználása a termelési folyamatok során nagy mértékben csökkentheti a termelési költségeket.

A célkitűzések és az európai stratégiák közötti összhang felmérése

A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások kiemelt figyelmet kaptak az elmúlt évek uniós stratégiáinak kidolgozása során. A tanulmány három európai uniós stratégiában vizsgálja a felsorolt célkitűzések meglétét: A Termelőtől a Fogyasztóig Stratégiában, a Hosszú Távú Jövőkép a Vidéki Területek Számára Cselekvési Tervben, illetve az új Közös Agrárpolitikában.

A Termelőtől a Fogyasztóig Stratégia olyan intézkedéseket irányoz elő, melyek megfelelnek a hat célkitűzésnek, bár azok többsége az élelmiszerlánc összes szereplőjére irányul, csak néhány fordít kiemelt figyelmet a kistermelőkre. Az elemzett három dokumentum közül viszont ez az egyetlen, amely közvetlenül a fogyasztói oldalt célozza meg a 4-es célkitűzés elmeinek megfelelően. Ez a stratégia magában foglal iránymutatásokat az egészséges, fenntartható étrendek és környezetvédelmi szempontból előnyös termékek népszerűsítésére, és arra törekszik, hogy tájékoztassa a fogyasztókat az élelmiszerek valós költségeiről.

A Hosszú Távú Jövőkép a Vidéki Területek Számára Cselekvési Terv kiemeli a rövidebb élelmiszerellátási láncok, a helyi termékek iránt mutatkozó egyre növekvő kereslet kielégítésének szükségességét és a címkézési szabályozók kidolgozásának fontosságát. A vidéki területek akcióterve a fő irányelvek szintjén összhangban van a hat megfogalmazott célkitűzéssel, de ebben az esetben is kiemeli a tanulmány, hogy az intézkedések hatásköre szélesebb, hiszen a vidéki térségek különböző szereplőit és azok igényeit célozza meg, kevesebb figyelmet fordítva a kisgazdaságokra és a kis élelmiszeripari vállalkozásokra.

A tanulmány kiemeli, hogy a Közös Agrárpolitika kidolgozásában vannak olyan átcsoportosítással nyújtható közvetlen kifizetések, melyek kifejezetten a kis és közepes agrárvállalkozások számára vannak előirányozva, de ezen intézkedések is hektáronkénti kifizetéseket tesznek lehetővé, ami hátrányosan érinti a kistermelőket. Ezen felül, minden tagállam saját hatáskörében szabályozhatja azt a minimális területnagyságot vagy kifizetett összeghatárt, amely alatt nem folyósít támogatást, ami ugyancsak a kis agrárvállalkozások támogatásokhoz való hozzáférését korlátozza.

Következtetések

A tanulmány célja, hogy bevonva az Unió különböző földrajzi elhelyezkedéssel és mezőgazdasági fejlettséggel rendelkező térségeinek szervezeteit, rávilágítson arra, hogy milyen intézkedések foganasítása szükséges annak érdekében, hogy a kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások élelmiszerbiztonságban betöltött szerepe megerősödjön. A kistermelők szerepe felértékelődött, ami annak köszönhető, hogy kihívást intéztek a produktivista megközelítéssel szemben, mivel magas minőségű, egészséges és környezetbarát módon előállított élelmiszert termelnek.

A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások képviselői által megfogalmazott célkitűzéseket hat nagyobb csoportra kategorizálva mutatja be a tanulmány, kiemelve, hogy nem prioritizálták a termelési kapacitás vagy a termelékenység növelésére tett intézkedéseket, annak ellenére, hogy a Covid-19 világjárvány hatásai rávilágítottak a kisgazdaságok által termelt élelmiszerek nagyobb mennyiségű felhasználásának szükségességére.

A tanulmány szerzői a műhelymunkák során feltárt igények meglétét vizsgálják három releváns EU stratégiában és akciótervben, kiemelve azok meglétét, ahogy azt is, hogy csak ritkán fedezhetünk fel célzottan a kistermelők számára előírt intézkedéseket. A kisgazdaságok és kis élelmiszeripari vállalkozások nagyobb arányú képviselete a döntéshozási folyamatokban mérsékelni tudná ezt a jelenséget. Annak ellenére, hogy az EU kiemelt jelentőséget kíván tulajdonítani a kisgazdaságoknak, a Közös Agrárpolitika nem fordít kellő figyelmet ezen termelők specifikus igényeire. A közszférának el kellene hárítania az infrastrukturális, tudásszerzéssel és vállalatirányítással kapcsolatos akadályokat annak érdekében, hogy biztosított legyen a kistermelők számára a különböző piacokhoz a nagyobb mértékű hozzáférés. További támogatásokra és ösztönző intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy ezen vállalkozások számára kedvező környezetet alakítsanak ki, növelve a túlélési képességüket és ezáltal megerősítve hozzájárulásukat az európai élelmiszerbiztonsághoz.

Abstract

The authors of the study made an attempt to identify specific objectives to enhance the contribution of small agricultural and food businesses to food security, after consulting the professional organizations from several European countries. They are also examining the alignment of these objectives with different EU strategies and action plans.

Keywords: food security, small food businesses, EU strategies and action plans